Філософське осмислення людини та правова антропологія

Від античного космосу до сучасної Конституції

Що я можу знати?
Що я повинен робити?
На що я можу сподіватися?
Що є людина?
— Іммануїл Кант (1800 р.).

Усі основні питання філософії зрештою зводяться до четвертого. Правова система — це завжди відображення нашої відповіді на нього.

Gemini Notebook

Тварина просто живе відповідно до своєї природи. Людина ж постійно запитує, ким вона є і ким має бути.

Проблемність людського буття

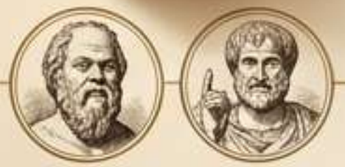
Макс Шелер (1928):

Людина поєднує тілесне і духовне. Вона є відкритою істотою, що здатна творити себе і змінюватися. Ніколи раніше людство не було настільки проблематичним для самого себе, що потребує як філософського осмислення, так і правового регулювання.

Gemini Notebook

Історичний шлях: від Космосу до Критики

Античність

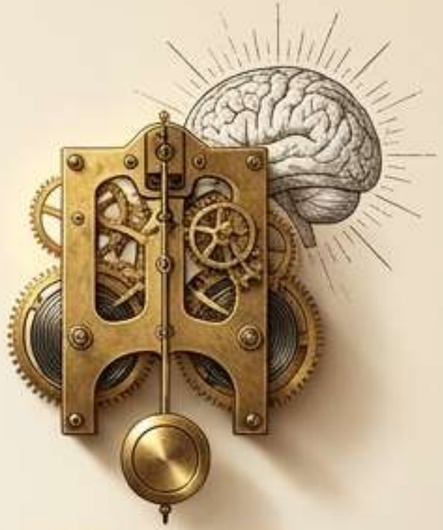
Сократ (пізнання себе) та **Аристотель** (людина як політична тварина, частина впорядкованого космосу).

Середньовіччя

Фома Аквінський. Особлива гідність через участь у вічному, природному законі.

Новий час

Декарт (мислення як основа) та **Кант** (здатність давати собі моральний закон). Розумний та автономний суб'єкт.

Сучасність

Маркс, Ніцше, Фройд. Критика абсолютної автономії (залежність від суспільства та несвідомого) зі збереженням боротьби за гідність.

Gemini Notebook

Дві парадигми людського буття у праві

ЕСЕНЦІАЛІЗМ

- **Суть:** Людина має задану, незмінну сутність (розум, природа, душа).
- **Правовий наслідок:** Універсальність прав. Спільна сутність = рівна гідність.
- **Традиція:** Від стоїків і Фоми Аквінського до Гуго Гроція та Джона Локка.
- **Ризик:** Стереотипізація природи певних груп.

ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМ

- **Суть: Існування передує сутності** (Сартр, 1945). Людина творить себе власним вибором.
- **Правовий наслідок:** Особиста свобода та юридична відповідальність.
- **Традиція:** Екзистенційна філософія XIX-XX ст. (буття, що осмислює себе).
- **Ризик:** Тягар повної, абсолютної відповідальності за самотворення.

Gemini Notebook

Правова антропологія: Синтез підходів

Стаття 3 Конституції України:

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Сутнісний вимір: життя, здоров'я, честь і гідність — визнання есенційної цінності та універсальної природи кожної людини.

Екзистенційний вимір: недоторканність і безпека — гарантія простору для свободи самовизначення та відповідального самотворення.

Висновок:
Розуміння людини є основою розуміння самого права.

Gemini Notebook

Плюралістичність концепцій людини

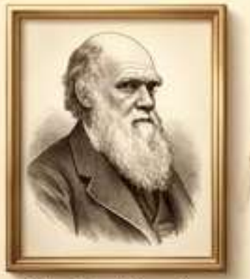

Жодна концепція не вичерпує повноти людини.
Правова антропологія потребує їх усіх,
щоб уникати редукціонізму.

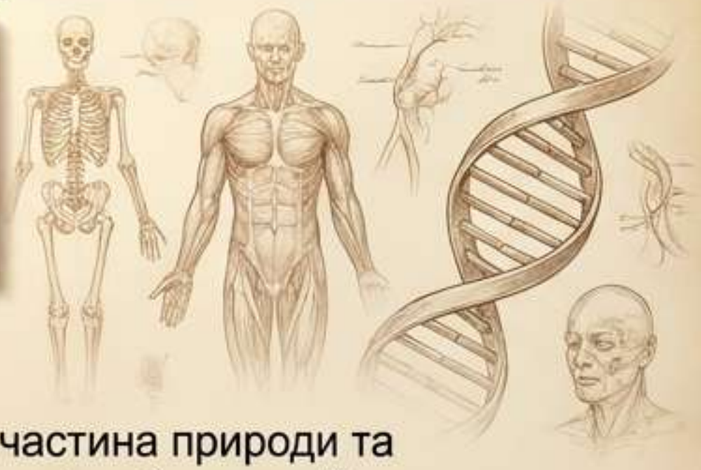
Gemini Notebook

Біологічний фундамент та Духовна гідність

Натуралістична концепція

Charles Darwin
1871

Суть:
Людина як частина природи та продукт біологічної еволюції.
Сучасні нейронауки та генетика розкривають біологічні основи мислення і поведінки.

Застереження:
Небезпека біологічного редукціонізму (виправдання расизму, євгеніки в минулому).

Релігійна концепція

Hryhorii
Skovoroda

Pamfil
Yurkevych

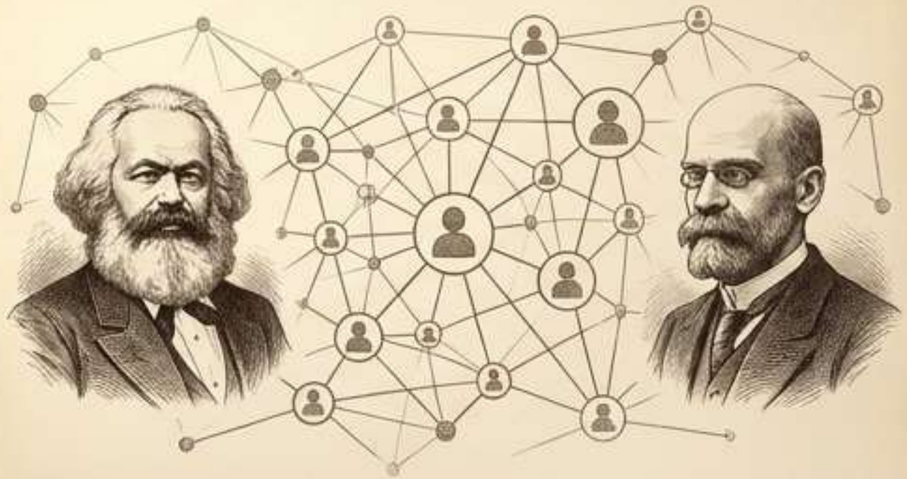
Суть:
Творіння Бога, наділене безсмертною душею (креаціонізм).
Юдео-християнська традиція гідності.

Український контекст:
Філософія серця та розуміння внутрішньої людини (Сковорода, Юркевич).
Моральна відповідальність перед Вищим.

Gemini Notebook

Соціальна матерія та Космічна еволюція

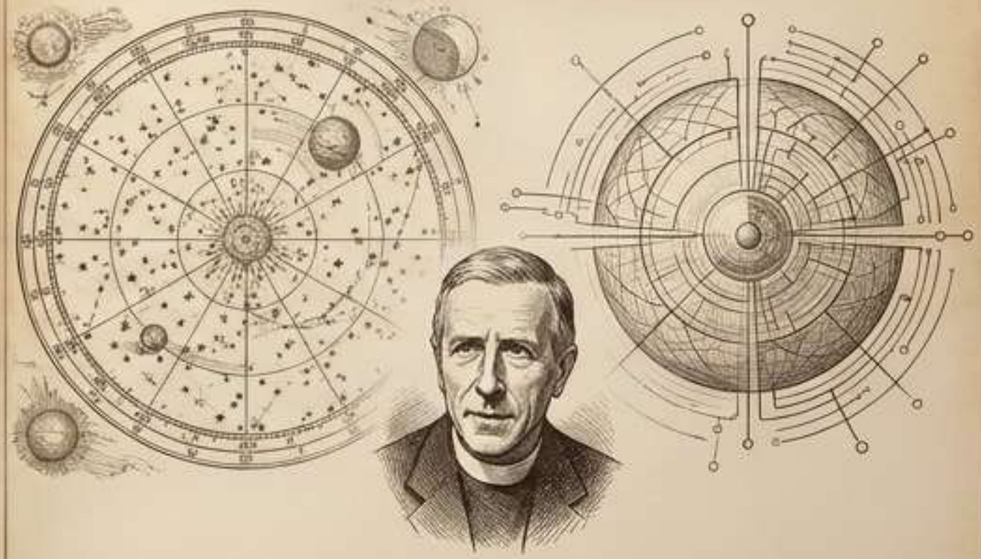
Соціологічна концепція

Суть: Сутність людини — це сукупність суспільних відносин (Маркс, 1845).

Механізм: Суспільство формує людину через норми та колективні уявлення (Дюркгейм). Людина створює соціальну реальність і формується нею (Бергер, Лукман, 1966).

Космологічна концепція

Суть: Людина як мікрокосм (античність).

Ноосфера: Вершина космічної еволюції, де матерія усвідомлює себе, формуючи сферу розуму — ноосферу (Тейяр де Шарден, 1955).

Gemini Notebook

Правові наслідки плюралізму: Від ідеї до галузі права

Натуралістична → Судова психіатрія, кримінологія, біоетика.
(Врахування біологічних та генетичних факторів поведінки).

Релігійна → Природне право.
(Фундамент невідчужуваної гідності та рівності перед вищим законом).

Соціологічна → Соціологія права.
(Розуміння соціальної обумовленості правосвідомості та дії норм).

Космологічна → Екологічне право.
(Юридична відповідальність людства за збереження планети).

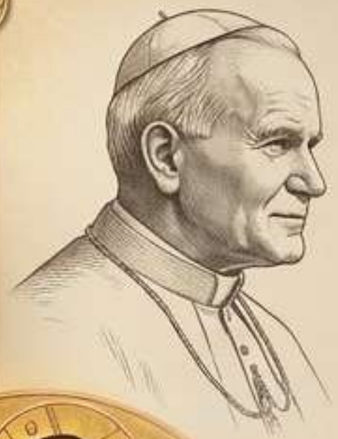
Екзистенціальна → Кримінальне право.
(Свобода волі, вина особи в граничних ситуаціях (К. Ясперс) та персональна юридична відповідальність).

Gemini Notebook

Проблема походження: Міф, Релігія та Сучасний синтез

Креаціонізм: Міфи про творення (з глини/землі) та біблійна концепція створення людини з пороху землі зі свідомою метою.
Надає людині сакральної гідності.

Еволюція богослов'я: Сучасна церква здебільшого не відкидає науку.

Іван Павло II (1996): Визнав, що теорія еволюції є більше, ніж гіпотезою.

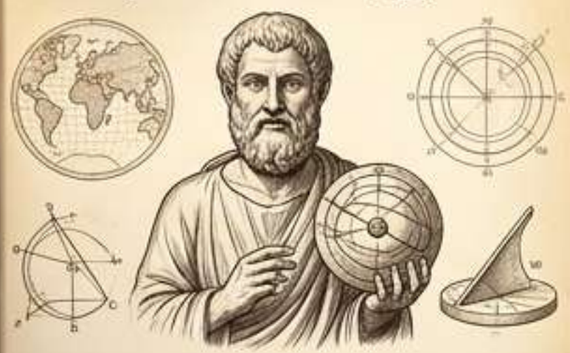
Синтез: Еволюція пояснює біологічне тіло, але духовна душа людини є безпосереднім творінням Бога.

Gemini Notebook

Філософські пошуки становлення: Від природи до інституцій

Античне передбачення (Анаксимандр):

Рання передтеча еволюції — ідея, що перші люди виникли з інших живих істот.

Політичний міф (Жан-Жак Руссо, 1755):

Концепція природного стану. Вільна і самодостатня людина до виникнення суспільства, згодом зіпсована цивілізацією та нерівністю.

Біологічна недостатність (Арнольд Ґелен):

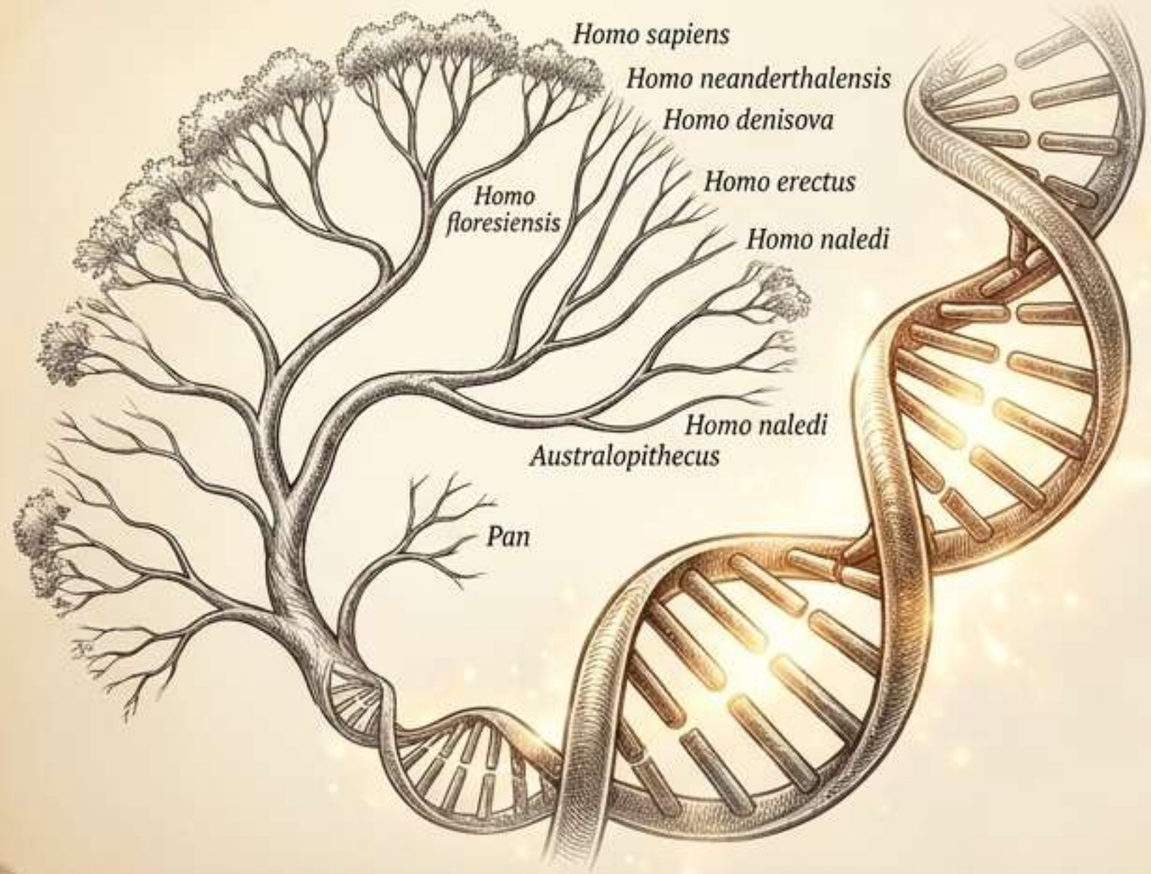

Людина — біологічно недостатньо пристосована істота. Вона виживає лише завдяки компенсації цієї слабкості культурою та правом.

Висновок: Право — це інституція, об'єктивно необхідна для виживання людського виду.

Gemini Notebook

Генетика спільного коріння: Науковий доказ рівності

Хронологія:
Найдавніші рештки *Homo sapiens* (знайдені в Марокко, 2017) датуються близько 300 000 років тому. Усі ми походимо з однієї колиски — Африки.

Складна мережа еволюції:
Дослідження Сванте Пеебо (Нобелівська премія 2022) розкрили складне переплетіння видів (схрещування з неандертальцями).

Генетичний вердикт: Генетика беззаперечно підтверджує: усі сучасні люди мають спільне походження і є генетично надзвичайно близькими.
Наслідок: Цей науковий факт остаточно руйнує будь-які расистські чи дискримінаційні теорії.

Gemini Notebook

Спільне походження як фундамент рівності

Релігійний міф
про спільне творіння Богом.

Філософія

Біологічний факт
нашої генетичної спорідненості.

Незважаючи на кардинально різні методології, релігія, філософія та наука ведуть до одного і того ж висновку — **єдиної природи людства**.

Правова проекція: Ця єдність виключає будь-яке обґрунтування дискримінації і є єдиною легітимною базою для правової антропології.

Gemini Notebook

Від походження — до невідчужуваних прав

Загальна декларація прав людини (Ст. 1, 1948):

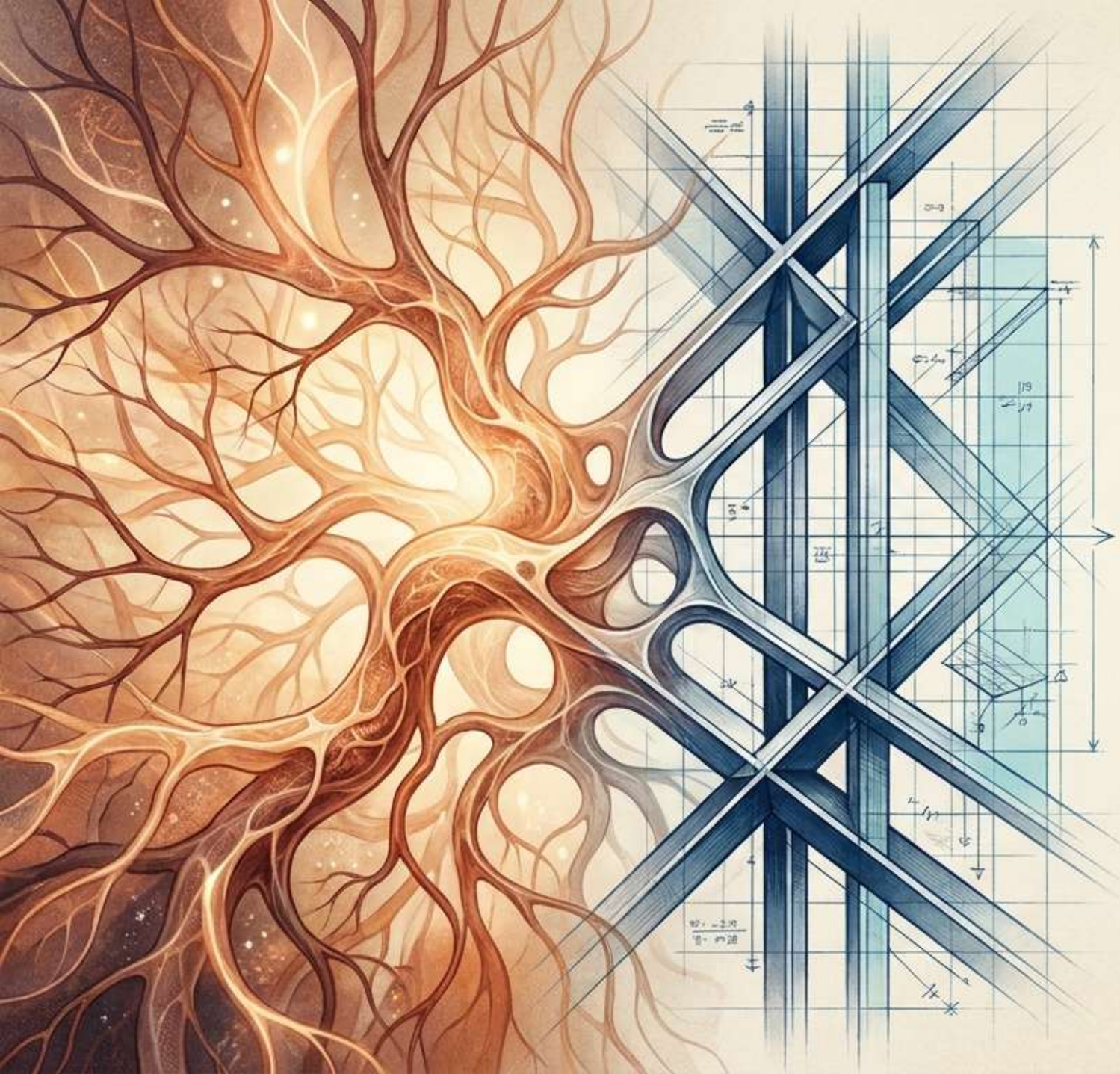
Усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах.

Конституція України (Ст. 21):

Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах.

Правова антропологія спирається на гуманістичні цінності та сучасні знання. Істина про спільне походження людства є непохитною основою нашої рівної гідності. Розуміння людини визначає справедливість права.

Gemini Notebook

Філософське осмислення людини та правова антропологія

Від біологічної генези до творчості в просторі правових можливостей

Gemini Notebook

Вектор олюднення: Від біології до символу

Gemini Notebook

Біокультурна коеволюція: Природа і Культура формують одна одну

Ф. Енгельс:
Праця як рушій перетворення (рука, мозок, інструмент).

А. Леруа-Гуран:
Екстеріоризація (винесення функцій у знаряддя та мову).

Біологія

Людина і суспільство виникли одночасно. Природа і культура постійно живлять одна одну.

Соціум

М. Томаселло:
Спільна увага та співпраця як база комунікації.

Gemini Notebook

Заборона інцесту: Межа між природою та культурою

Клод Леві-Строс
«Елементарні структури спорідненості» (1949)

Табу:
Заборона інцесту (перше правило)

→

Дія:
Екзогамія (шлюб поза своєю групою)

→

Наслідок:
Створення соціальних зв'язків між групами

Інсайт: Соціальні норми були не просто наслідком еволюції, а головним чинником становлення суспільства та передумовою Права.

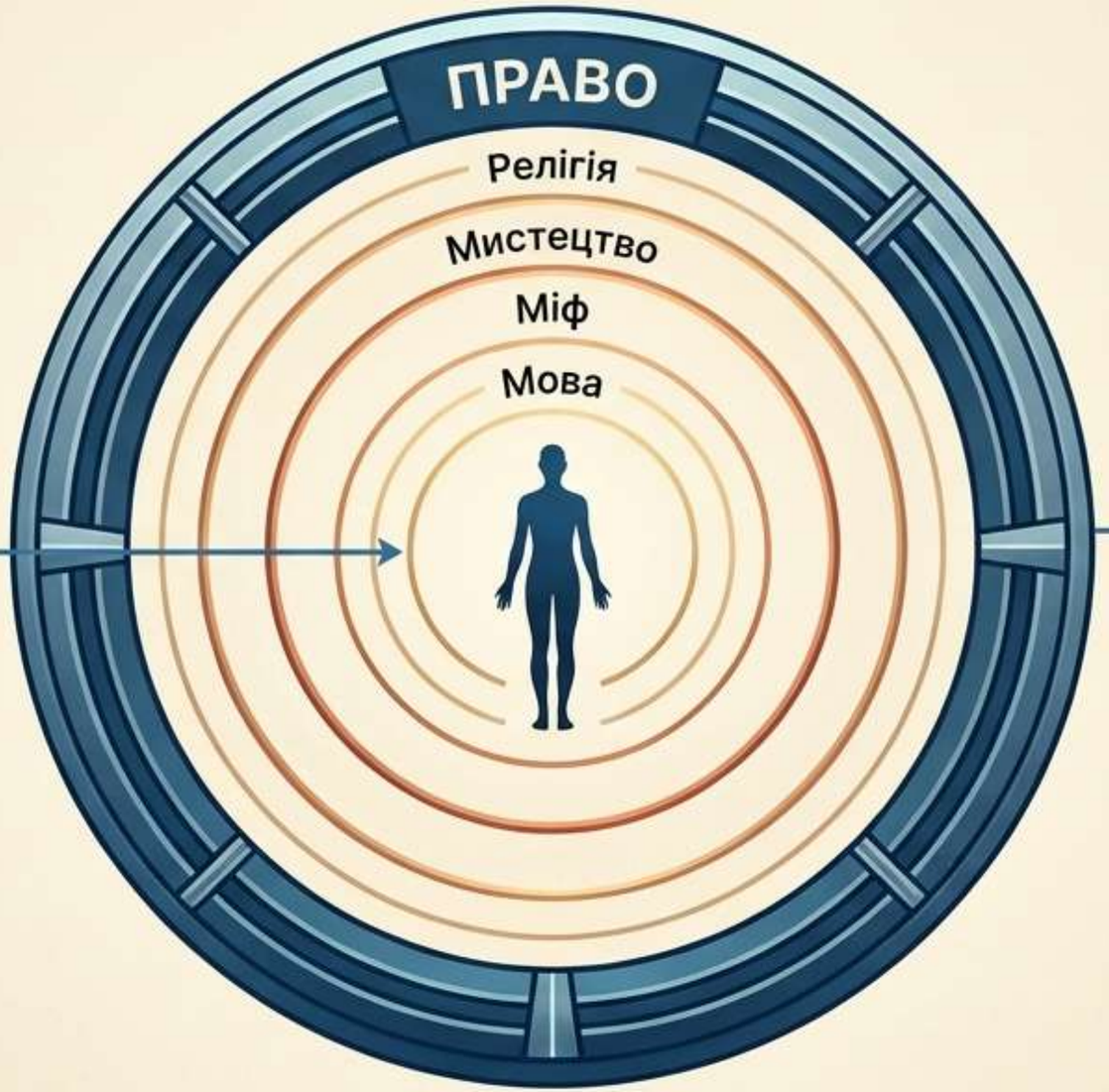
Gemini Notebook

Культура і Символ: Нове середовище існування

Ернст Кассірер

Людина як animal symbolicum. Культура створила нове середовище, яке доповнює природне.

Право як символ:

Правова система є символічною реальністю. Вона не існує фізично, а діє виключно завдяки спільному визнанню норм суспільством, утримуючи всю структуру разом.

Gemini Notebook

Незавершеність: Людина як істота можливостей

Ренесансний гуманізм

Піко делла Мірандола

Бог не дав людині визначеної природи. Вона сама обирає свій шлях — від тваринного стану до піднесення до божественного.

Екзистенціалізм

Мартін Гайдеґґер

Людське існування як «здатність-бути». Людина ніколи не є завершеною річчю, вона завжди випереджає себе у своїх проєктах.

Gemini Notebook

Анатомія дії: Єдність свободи та відповідальності

Gemini Notebook

Право як Архітектура Можливостей

Підхід спроможностей
(М. Нуссбаум, А. Сен)

Справедливість — це забезпечення реальних можливостей для ведення гідного життя. Права людини = гарантовані можливості.

ПРАВО
(Простір захисту та розвитку)

Gemini Notebook

Парадокс буття: Між унікальністю та універсальністю

Унікальність

Кожна людина має власну історію та бачення світу.

Інсайт І. Канта:
Незамінність особистості є основою її Гідності. Те, що має ціну — можна замінити; те, що має гідність — не має еквівалента.

ПРАВА ЛЮДИНИ
(Гідність + Рівність)

Універсальність

Спільні структури існування (смертність, мова, потреба в соціумі).

Д. Браун: У всіх культурах є спільні риси. Універсальність є основою солідарності та Загальних прав людини.

Gemini Notebook

Еволюція творчості: Від Божественного до Людського

Платон: Натхнення / «Божевілля». Творчість як божественна сила ззовні.

Аристотель: Техне (майстерність) та мімесис (наслідування). Знання правил.

Християнство: Людина як співтворець. Поява духовної автономії.

І. Кант: Геній як талант. Джерело творчості повністю всередині: геній створює нові правила для інших.

Gemini Notebook

Динаміка творення: Воля, Еволюція, Самоактуалізація

А. Маслоу: Самоактуалізація — вищий ступінь реалізації людського потенціалу.

А. Бергсон: «Творча еволюція» — властивість самого життя невпинно створювати нові форми.

З. Фройд: Сублімація — перенаправлення несвідомого на соціально цінні результати.

Ф. Ніцше: Воля до влади та конструювання нових цінностей.

Gemini Notebook

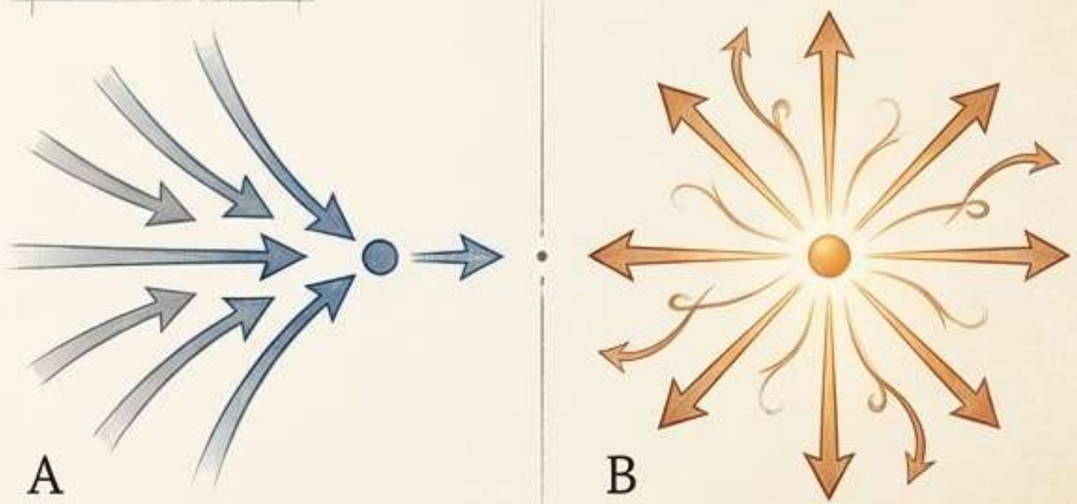
Психологічна механіка: Анатомія творчого процесу

Процес
(Г. Воллас)

Тип мислення
(Дж. Гілфорд)

Конвергентне мислення
(пошук одного рішення)

Дивергентне мислення
(генерація множини альтернатив — основа творчості)

Gemini Notebook

Від «Потоку» до Правотворчості

М. Чиксентміхаї: Стан повного занурення.

Творчий Потік
(інновації, відповідь на виклики)

Правотворчість

Правова Визначеність
(законність, межі, права людини)

Парадокс: Законодавець, суддя та юрист є творцями нових рішень, але правова творчість унікальна тим, що завжди генерує нове, залишаючись у жорстких межах закону.

Gemini Notebook

Архітектура людського духу: Від генези до права

1. Біологія (Інструменти)

Природа дала мозок і руку, розпочавши еволюцію.

2. Норма (Суспільство)

Табу та заборони створили соціальні зв'язки.

3. Право (Простір)

Символічна архітектура, що гарантує спроможності.

4. Творчість (Реалізація)

Вихід за власні межі через свободу.

Висновок: Людина є безперервним процесом творчості природи, соціуму та самої себе. Право є інструментом, що робить цю творчість можливою.

Gemini Notebook

Архітектура людського буття

Правова антропологія крізь призму творчості, життя та свободи.

Gemini Notebook

Неперервний цикл творення сенсів

Свобода

Здатність виходити за межі заданого. Без свободи творчість неможлива.

Творчість

Спосіб реалізації свободи, через який людина виражає себе та змінює світ.

Комунікація

Карл Ясперс стверджував, що людина стає собою лише у спілкуванні. Твори набувають значущості лише тоді, коли їх розуміють інші.

Об’єктивація

Втілення внутрішнього задуму в текстах, законах та інституціях. Результат стає незалежним від творця.

Gemini Notebook

Знищення творчого циклу: Тоталітарна темрява

Світло Свободи

Творчість передбачає здатність не підкорятися повністю зовнішнім обставинам. Вона потребує відкритого простору для думки.

Тінь Цензури

Тоталітарні режими XX століття руйнували творчість через репресії.

Розстріляне відродження (Україна, 1920–1930-ті роки)

Фізичне знищення митців як найвищий ступінь обмеження свободи слова і думки, що зупиняє комунікацію та об'єктивацію нації.

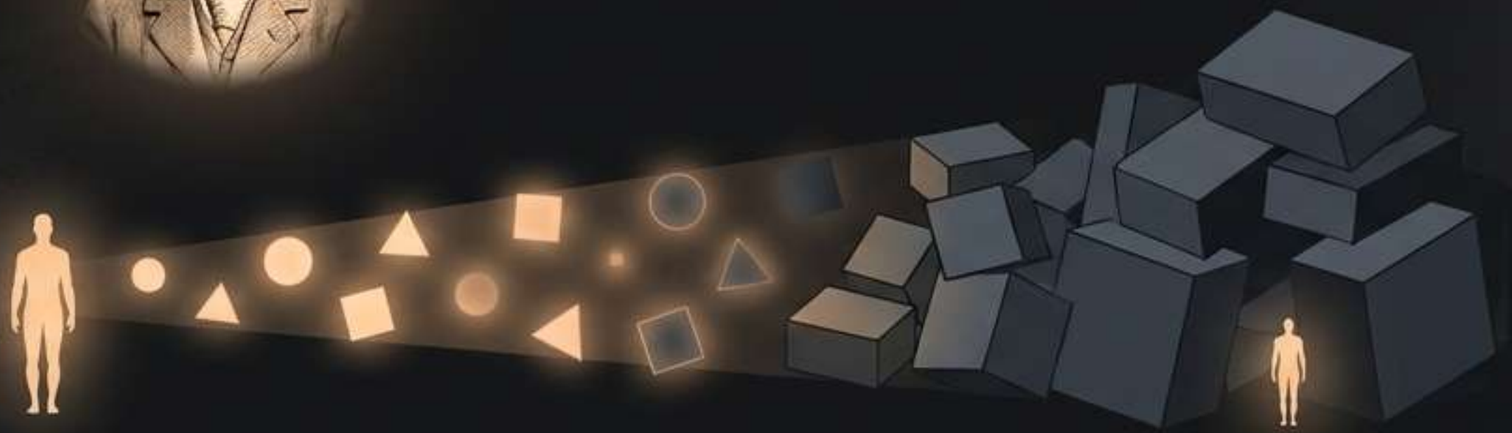
Фізичне знищення митців як найвищий ступінь обмеження свободи слова і думки, що зупиняє комунікацію та об'єктивацію нації.

Gemini Notebook

«Трагедія культури» Георга Зіммеля (1911)

Створені для розвитку людини культурні об'єкти накопичуються і починають **протистояти їй як чужа, пригнічуюча сила.**

1. Невідповідність	2. Відчуження	3. Брак визнання	4. Застарівання норм
Об’єктивація обмежує нескінченність задуму (твір ніколи не відповідає ідеї повністю).	Твір починає жити власним життям і використовується всупереч намірам творця.	Творчість часто не отримує визнання за життя автора.	Культурні форми застигають (наприклад, застарілі правові норми, що перешкоджають новим суспільним потребам).

Gemini Notebook

Юрист як архітектор: Творчість у просторі Права

Творчі здібності не є лише вродженим даром (Кен Робінсон, 2006) — вони розвиваються і є критично необхідними для сучасної юриспруденції.

Нові галузі

Формування цифрового права та права штучного інтелекту вимагає абсолютно нових, нестандартних рішень.

Граничні виклики

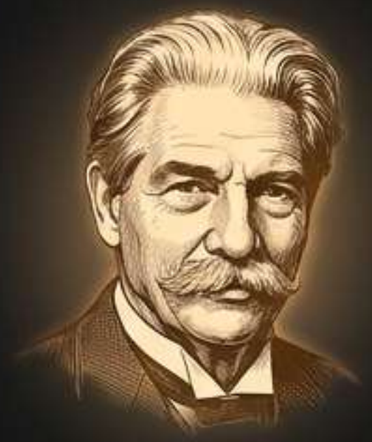
Документування воєнних злочинів та механізми відшкодування збитків для України потребують інноваційного застосування міжнародного гуманітарного права.

Етичний баланс

Творчість юриста завжди повинна поєднуватися з непорушною повагою до букви закону та прав людини.

Gemini Notebook

Життя як фундаментальна передумова

Альберт Швейцер
(Нобелівська премія 1952)

Етика «Благоговіння перед життям». Добро полягає у збереженні життя, зло — у його знищенні.

Життя є найвищою цінністю. **Без нього неможливі жодні інші цінності чи права.**

Платон/Сократ: Філософствувати — готуватися до смерті.

Епікур: Поки ми є, смерті немає.

Стоїки: Пам'ятай про смерть, щоб жити гідно.

Гайдеґґер: Усвідомлення «буття-до-смерті» робить існування автентичним.

Gemini Notebook

Правова фортеця Життя

Загальна декларація прав людини (1948)

Стаття 3. Кожна людина має право на життя, свободу і особисту недоторканність.

Європейська конвенція (1950)

Стаття 2. Право кожного на життя охороняється законом.

Конституція України

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави — захищати життя.

Gemini Notebook

Тріумф життя та біоетичні межі

Абсолютний захист

Беккаріа (1764): Перше обґрунтування несправедливості смертної кари.

Рішення КСУ (29 грудня 1999): Визнання смертної кари неконституційною. Держава не має права відбирати найвищу цінність.

Складні межі

Евтаназія: Гостра дискусія. Легалізована в Нідерландах (2002), заборонена в Україні.

Інші виклики: Трансплантація органів, визначення моменту смерті, генна інженерія. Вимагають синтезу філософії, медицини та права.

Gemini Notebook

Гранична ситуація: Війна як екзистенційний виклик

Повномасштабна війна (з 24 лютого 2022) загострила проблему життя і смерті до абсолютної межі.

Тотальне порушення

- Масові вбивства (Буча), удари по цивільних об’єктах — брутальне руйнування права на життя та міжнародного гуманітарного права.
- Документування цих злочинів є історичним обов'язком юристів.

Екзистенційний парадокс

- Війна довела, що життя є найвищою цінністю, але не єдиною.
- Люди свідомо ризикують життям заради свободи та гідності, доводячи, що смисл життя нерозривно пов’язаний з іншими цінностями.

Gemini Notebook

Анатомія Свободи: Дві концепції (1958)

Негативна свобода (Свобода ВІД)	Позитивна свобода (Свобода ДЛЯ)
Відсутність зовнішнього примусу та втручання.	Можливість самостійно визначати своє життя і реалізувати себе.
Громадянські права (свобода слова, віросповідання, недоторканність).	Соціальні права (право на освіту, працю).

Застереження: Берлін попереджав, що концепція позитивної свободи може бути викривлена авторитаризмом для обґрунтування примусу в ім'я «справжніх» інтересів людини.

Gemini Notebook

Лабіринт необхідності: Свобода Волі

Детермінізм (Спіноза)

Свобода — це пізнана необхідність. Дія відповідно до власної природи, а не зовнішніх сил.

Компатибілізм

Свобода сумісна з детермінізмом, якщо вчинок випливає з внутрішніх рішень людини.

Інкомпатибілізм (Кант)

Розрізнення світу явищ (де діє необхідність) і світу речей самих по собі (де можлива свобода).

Юридична проєкція (Кримінальне право)

Відповідальність базується на здатності діяти інакше. Інститут неосудності (нездатність усвідомлювати дії або керувати ними) є прямим правовим визнанням того, що без свободи волі покарання неможливе.

Gemini Notebook

Вага вибору: Свобода і Відповідальність

Свобода

Відповідальність

Людина, яка вільно обирає, несе відповідальність за наслідки. Без свободи відповідальність неможлива (примус). Без відповідальності свобода деградує у свавілля, що руйнує свободу інших.

«Втеча від свободи» (Фромм, 1941)

Психологічний тягар: Люди часто відчувають страх перед відповідальністю, яку накладає свобода.

Наслідок: Добровільна відмова від свободи та втеча у підкорення авторитетам і тоталітарним системам.

Gemini Notebook

Право як простір співіснування свобод

Кант («Метафізика звичаїв», 1797)

Право — це сукупність умов, за яких свавілля одного може бути поєднане зі свавіллям іншого за загальним законом свободи. **Право не обмежує, а уможливлює свободу.**

Єдність і багатоманітність

Єдність: Усі люди поділяють спільну гідність (забезпечується рівністю прав).

Багатоманітність: Люди відрізняються переконаннями та культурою (право бути іншим).

Конституція України (Стаття 23)

Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей.

Gemini Notebook

Проблема достатності буття

Чи має людина достатню основу для існування виключно в самій собі?

Синтез Свободи

Свобода — це не лише незалежність (відстороненість). Справжня свобода — це відкритість людини до інших людей, до вищих цінностей та до трансцендентного.

Августин та Екзистенціалісти

Відчуття власної недостатності. Людина завжди прагне до чогось, що виходить за її межі.

Античність (Стоїки)

Ідеал самодостатності. Мудрець має все необхідне для щастя всередині себе.

Gemini Notebook

Синтез: Екзистенційна місія юриста

Бути юристом (особливо в умовах сучасної України) означає оперувати на перетині фундаментальних вимірів людського буття.

- Це вимагає творчості для розв'язання безпрецедентних криз.
- Це вимагає захисту життя як абсолютної, недоторканної цінності.
- Це вимагає забезпечення свободи як основи людської гідності та відповідальності.

Право — це не просто система норм. Це найвищий інструмент збереження людяності.

Gemini Notebook

Шлях людського духу в праві

Від філософії відчуження до антропологічних основ та абсолютної гідності

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ЛЮДИНИ ТА ПРАВОВА АНТРОПОЛОГІЯ

Gemini Notebook

Сутність відчуження: Філософська еволюція

Відчуження — це стан, у якому людина почувається чужою щодо світу, суспільства, результатів своєї діяльності чи самої себе. Це втрата сенсу, самотність та відчуття безсилля.

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель

Дух створює зовнішній світ

↓

Світ стає об'єктивним і чужим

↓

Дух пізнає себе через створені інституції

Відчуження як необхідний етап розвитку.

Людвіг Фейєрбах

Людина має найкращі якості

↓

Переносить ці якості на образ Бога

↓

Поклоняється їм як зовнішній, чужій силі

Відчуження в релігійній свідомості.

Gemini Notebook

Анатомія економічного відчуження

Чотири форми за Карлом Марксом (1844)

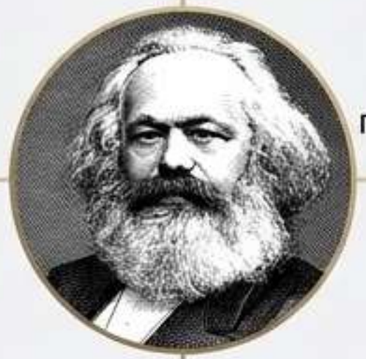
1. Від продукту праці

Продукт належить іншому і протистоїть творцю як могутня, чужа сила.

2. Від процесу праці

Праця стає не засобом самореалізації, а лише примусовим інструментом для фізичного виживання.

3. Від родової сутності

Втрата вільної, свідомої, творчої природи, що відрізняє людину від тварини.

4. Від інших людей

Люди розглядають одне одного як конкурентів або інструменти для досягнення цілей.

Капіталістичне виробництво перетворює працю, яка мала б звільняти людину, на силу, що системно пригнічує її сутність.

Gemini Notebook

Багатовимірність відчуження у XX столітті

У сучасному світі відчуження — це не лише економічний статус, а багатовимірний діагноз суспільства.

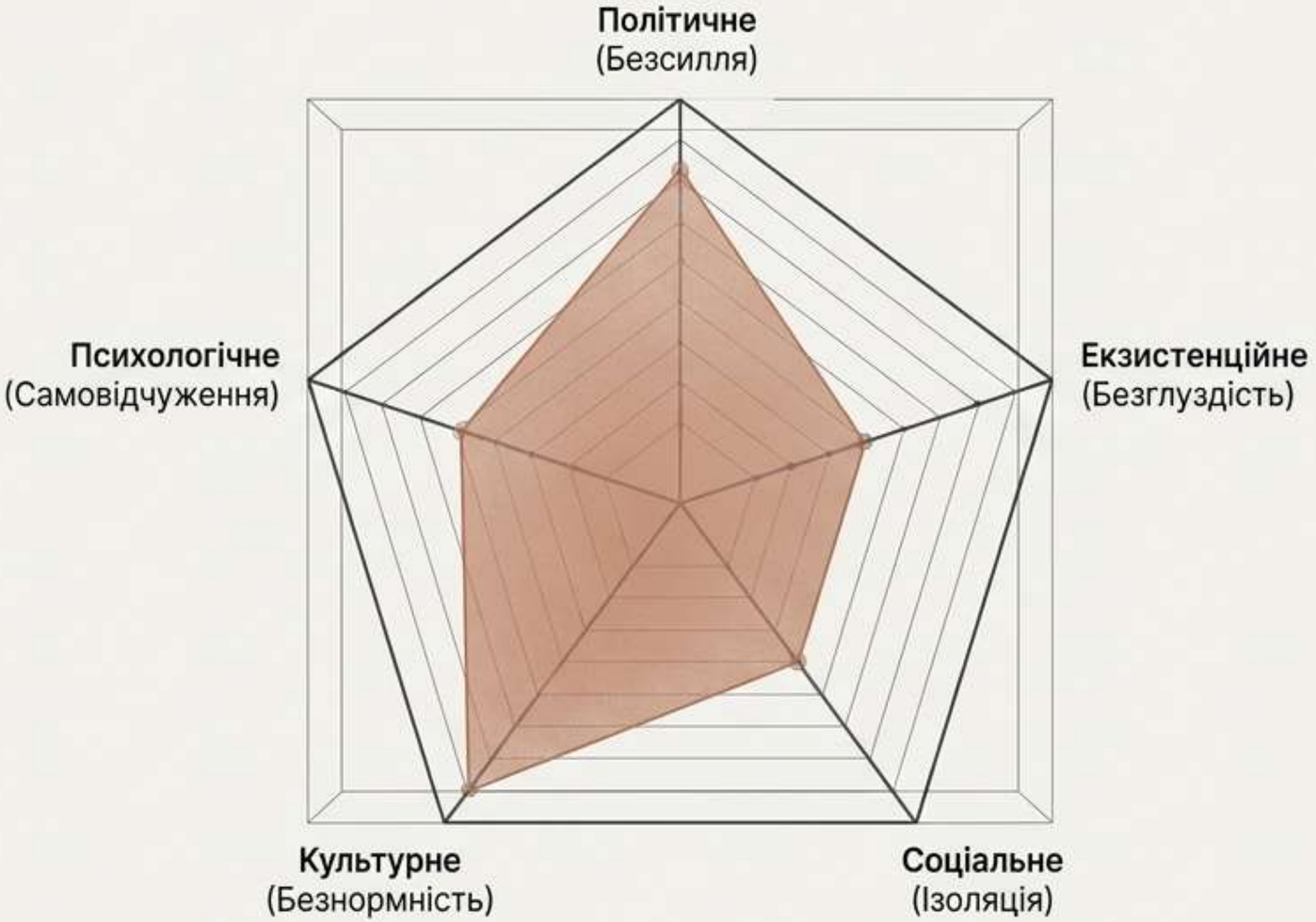
Erich Fromm (1955)

Людина більше не відчуває себе центром свого світу і творцем своїх дій.

Herbert Marcuse (1964)

Одновимірна людина. Суспільство споживання створює хибні потреби та пригнічує критичне мислення.

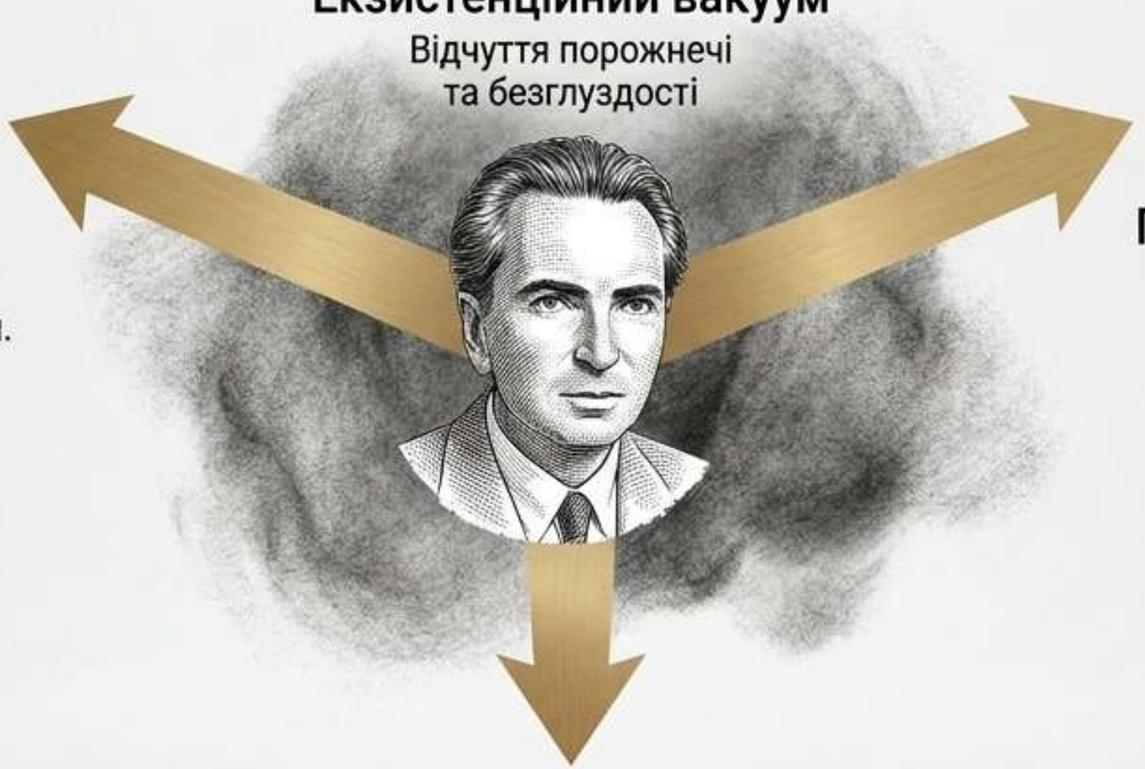
Gemini Notebook

Шляхи подолання та пошук сенсу життя

Прагнення до смислу — головна рушійна сила. Людина, яка знаходить сенс, отримує імунітет від руйнівного впливу відчуження.

Екзистенційний вакуум

Відчуття порожнечі та безглуздості

Творчість та діяння

Створення нових цінностей через працю та самовираження.

Переживання цінностей

Відкриття світу через любов до іншої людини, мистецтво чи природу.

Ставлення до страждання

Здатність зберегти гідність і знайти смисл навіть у неминучому, трагічному досвіді.

Gemini Notebook

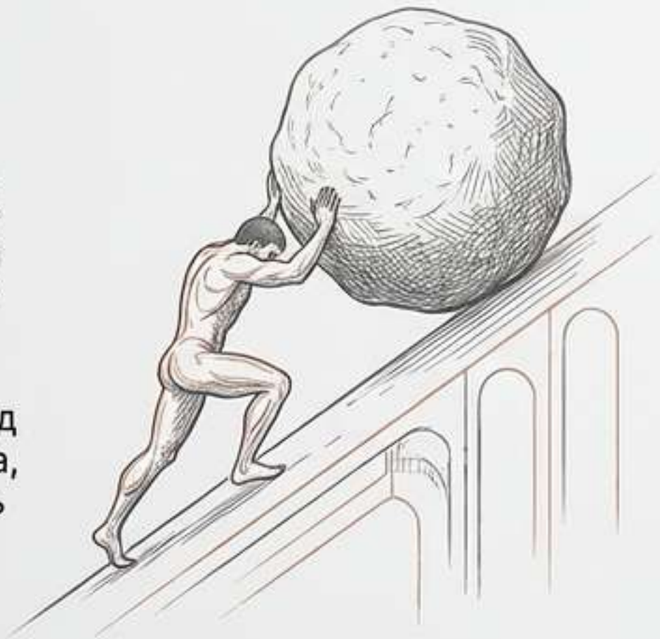
Абсурд, бунт і солідарність

Спільний опір абсурду створює найсильніші соціальні зв"язки. Перехід від індивідуалізму до солідарності.

Філософія Альберта Камю

Відповідь на абсурд світу — це не втеча, а бунт і пристрасть до життя.

Згодом бунт перетворюється з індивідуального на колективний.

Український контекст війни

Війна як абсолютний екзистенційний виклик і абсурд агресії.

Подолання відчуження: Пошук сенсу через захист рідних, свободи та гідності. Волонтерство і служіння іншим.

Gemini Notebook

Людина як суб’єкт права. Ідея особи

Право існує для людини і спирається на ідею особи як розумної, вільної та відповідальної істоти.

Іммануїл Кант

Особа — це суб’єкт, вчинки якого можуть бути йому приписані. Ключова риса — здатність до моральної відповідальності та свободи.

Суб’єкт Права

Особа, яка є носієм прав (правоздатність) і обов’язків (дієздатність). Визнання всіх людей суб’єктами — результат довгої історичної еволюції.

Георг Гегель

Будь особою і поважай інших як осіб. Абстрактний суб’єкт має право на власність та укладання договорів.

Gemini Notebook

Людина як об’єкт: Абсолютна заборона опредмечення

Відмова права розглядати людину як інструмент є головним досягненням правової цивілізації.

Стався до людини завжди як до мети і ніколи лише як до засобу.

Іммануїл Кант

Правове регулювання

- Людина є об'єктом правового регулювання (закон диктує правила поведінки).

Цивільний оборот

- Людина **НІКОЛИ** не може бути об'єктом цивільних прав (купуватися чи продаватися).

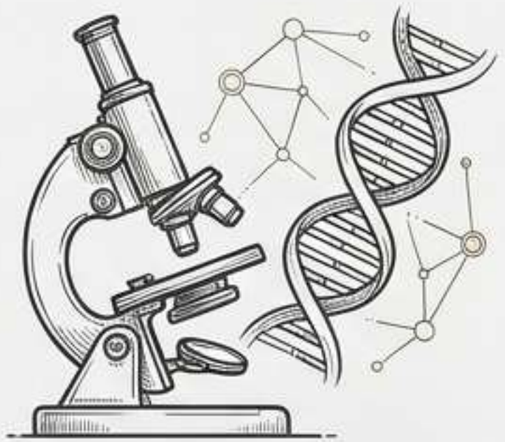
Міжнародні гарантії

Стаття 4 Загальної декларації прав людини та Стаття 4 ЄКПЛ — абсолютна заборона рабства, підневільного стану та торгівлі людьми.

Gemini Notebook

Нові межі правосуб’єктності

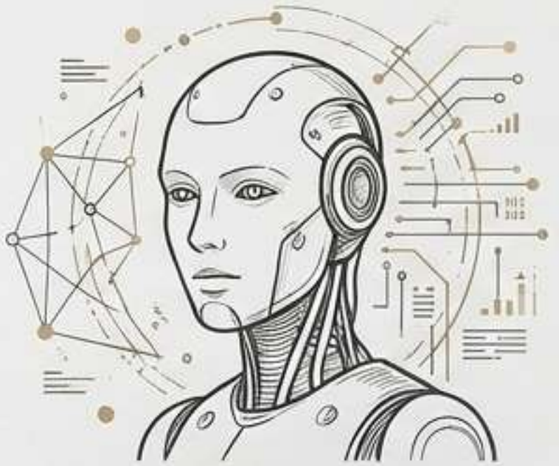
Технологічний стрибок XXI століття залишає відкритим питання про те, де саме пролягатимуть нові межі між суб’єктом та об’єктом права.

Біотехнології

Чи є людські тканини, ембріони та унікальна генетична інформація об'єктами власності, чи вони зберігають елементи правосуб'єктності?

?

Штучний Інтелект

Чи можлива правосуб'єктність автономних систем? Дискусія Європарламенту (2017) щодо концепції статусу «електронної особи» для роботів викликала жорстку критику науковців.

Gemini Notebook

Антропологічні основи прав та потребова концепція

Права людини не є довільними вигадками держави; вони органічно виростають з природи людини та її базових потреб.

Петро Рабінович

Гілки: Потребова концепція

Права людини = інституційні можливості задоволення фундаментальних потреб її існування та розвитку (на життя, освіту, самовизначення).

Рівність
(Однакова цінність)

Розумність
(Здатність обирати)

Свобода
(Здатність до самовизначення)

Соціальність
(Необхідність спільноти)

Гідність
(Центральне ядро)

Коріння:
Природа людини

Gemini Notebook

Природно-правова традиція

Природне право стверджує фундаментальну істину: права існують від природи і незалежно від державного визнання.

Античність
(Стоїки)

Усі люди — громадяни світу, що підкоряються спільному розумному закону.

Середньовіччя
(Фома Аквінський)

Природний закон як участь розумної істоти у вічному законі.

Новий час
(Гроцій 1625 / Локк 1689)

Права випливають з розумної природи. Тріада Локка: життя, свобода, власність.

Епоха Декларацій
(1710-1789)

Конституція Пилипа Орлика (1710)

Декларація незалежності США (1776)

Французька Декларація (1789)

Gemini Notebook

Позитивістська критика та Формула Радбруха

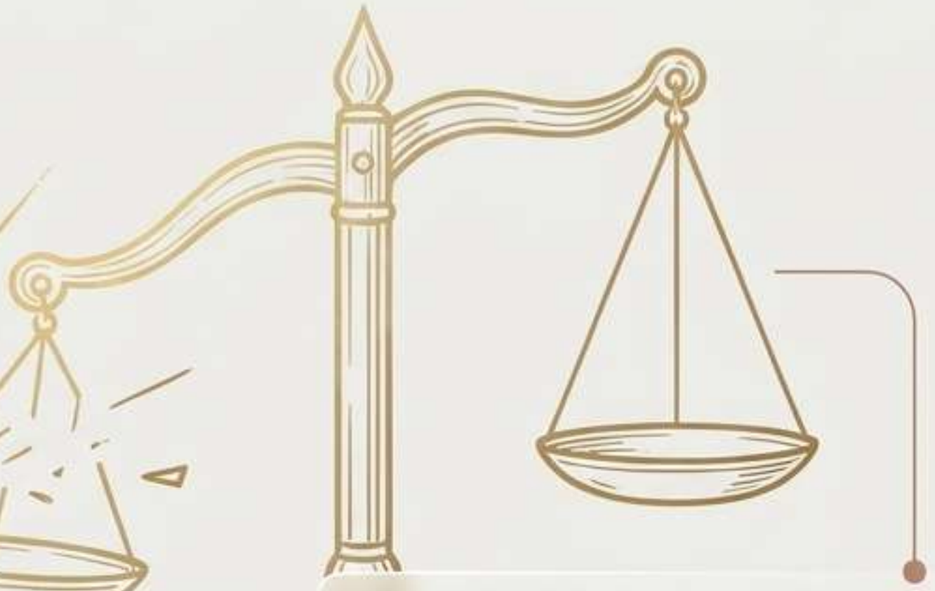
Відрив права від моралі є смертельно небезпечним. Справедливість має вищу юридичну силу, ніж несправедливий закон.

Позитивізм XIX–XX ст.

Дж. Бентам, Г. Кельзен. Права існують лише тоді, коли встановлені державою. Система норм повністю незалежна від моралі.

Крах системи

Катастрофа нацизму. Злочини чинилися за формально чинними законами держави.

Формула Радбруха (1946)

Позитивне право втрачає юридичну силу, якщо його суперечність справедливості досягає нестерпної міри.

Густав Радбрух

Gemini Notebook

Повоєнне відродження та Консенсус

Декларація 1948 року об'єднала людство через згоду щодо практичних правил спільного виживання та поваги.

Загальна декларація прав людини

10 грудня 1948 року. Комісія під егідою Е. Рузвельт.

Текст документа не містить єдиного філософського обґрунтування, оскільки автори представляли радикально різні світогляди та культури.

Практичний консенсус

Люди різних переконань (релігійних, світських, ліберальних) можуть погодитися щодо самого переліку прав, навіть якщо ніколи не погодяться щодо їхнього філософського походження.

Gemini Notebook

Сучасне обґрунтування прав людини

Сучасна філософія створює багаторівневий інтелектуальний щит для захисту прав кожної особи.

Джон Ролз

Завіса незнання

Суспільний договір для справедливого ладу укладається так, ніби ніхто не знає свого майбутнього статусу, багатства чи статі.

Рональд Дворкін

Права як козирі

Права людини є «козирями», які індивід завжди може використати для захисту від свавільних рішень суспільної більшості.

Юрген Габермас

Комунікативна раціональність

Права людини і народний суверенітет взаємно передбачають і породжують одне одного через вільний дискурс.

Марта Нуссбаум

Підхід можливостей

Права — це вимога забезпечення реальних фізичних, соціальних та освітніх умов для гідного життя.

Gemini Notebook

Синтез: Гідність як абсолютний фундамент

Право існує для людини, а людська гідність є ключем до справедливого суспільства. Вона є містком, що єднає всі філософські традиції.

Абсолютна Гідність

Внутрішня цінність кожної людини, яка не залежить від її статусу, заслуг чи корисності.

Юридичне закріплення

- **Преамбула Загальної декларації 1948:** Гідність — основа свободи і миру.
- **Основний закон ФРН (1949):** Гідність людини є недоторканною.
- **Ст. 28 Конституції України:** Кожен має право на повагу до його гідності.

Gemini Notebook

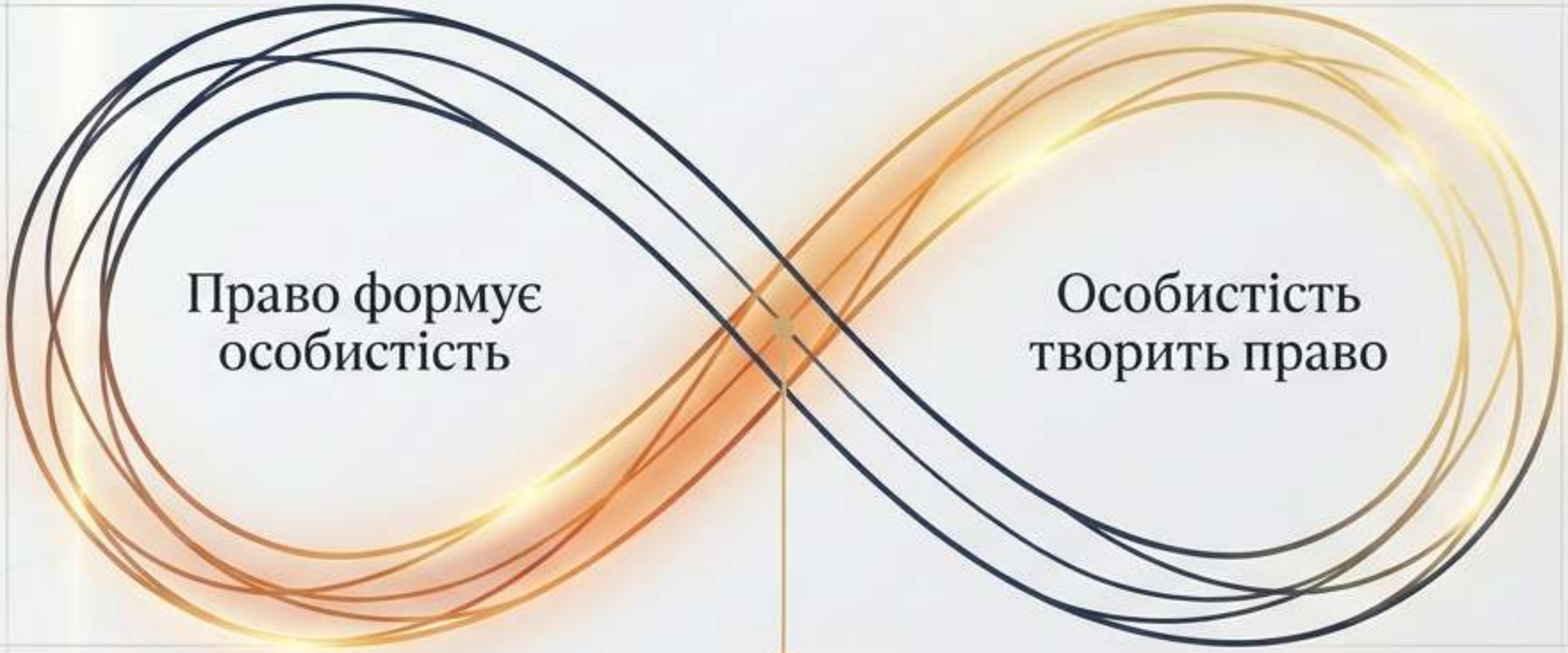
Архітектура світла: Гуманістичний вимір права, свободи та відповідальності.

Правова антропологія розглядає право не як набір сухих правил, а як простір, створений для захисту гідності, свободи та сенсу людського буття. Людина є метою права, а не його інструментом.

Gemini Notebook

Право та особистість перебувають у безперервному взаємотворенні

Існування особистих немайнових прав беззаперечно свідчить: **право захищає не лише майнові інтереси, а й саму недоторканну сутність людської особистості.**

Право формує особистість

Встановлення меж дозволеного

Виховання поваги

Формування правосвідомості

Особисті немайнові права

Ім'я

Честь

Гідність

Ділова репутація

Приватність

Свобода творчості

Свідомість

Воля

Моральні цінності

Соціальні ролі

Gemini Notebook

Правосвідомість є єдиним шляхом до справжньої свободи

Правовий нігілізм

Зневажливе ставлення до права, спадок імперського минулого.

Правосвідомість

Знання права, повага до закону, готовність діяти.

У статті «На захист права» (1909) засновник УАН **Богдан Кістяківський** наголошував, що без розвиненої правосвідомості неможливі ні правова держава, ні захист свободи особистості. Його критика правового нігілізму Російської імперії залишається фундаментальною для сучасної України.

Gemini Notebook

Вісім принципів внутрішньої моралі права захищають від свавілля

Американський правознавець Лон Фуллер довів: якщо система грубо порушує хоча б один із цих восьми принципів (вибиває колону), конструкція руйнується, і така система не може вважатися правом у повному розумінні, оскільки припиняє служити людині.

Gemini Notebook

Гуманістичне право має чіткі межі втручання у внутрішній світ людини

Право не замінює мораль. Надмірне юридичне регулювання, яке намагається охопити всі сфери життя, знищує свободу особистості. Людина є метою, а не засобом.

Gemini Notebook

Юридична відповідальність неможлива без базової свободи волі

Без свободи неможлива відповідальність, а без відповідальності свобода перетворюється на
Право карає лише за те, що людина могла усвідомлювати і контролювати.

Gemini Notebook

Філософія права еволюціонувала від концепції відплати до ресоціалізації

Ретрибутивна теорія

Вектор: Погляд у минуле (відплата).

Суть: Справедливе покарання лише за сам факт злочину. Людина не може бути інструментом для інших цілей.

Утилітарна теорія

Вектор: Погляд у майбутнє (превенція).

Суть: Запобігання новим злочинам (загальна та спеціальна превенція).

Сучасне право (Синтез)

Вектор: Баланс минулого і майбутнього.

Суть: Поєднання справедливості з метою виправлення та ресоціалізації правопорушника.

Сучасне гуманістичне кримінальне право вимагає, щоб покарання не мало на меті завдати фізичних страждань чи принизити **людську гідність**.

Gemini Notebook

Екзистенціальний вимір: **відповідальність** виходить за межі кримінального кодексу

Kaptl Jaspers

Кримінальна
Встановлюється судом за порушення закону. Індивідуальна.

Політична
Відповідальність всіх громадян за дії їхньої держави.

Моральна
Відповідальність особисто перед власною совістю.

Метафізична
Солідарна відповідальність за все зло у світі.

Hannah Arendt

Банальність зла:
Відмова від самостійного мислення перетворює звичайних людей на співучасників.

Нюрнберзькі принципи довели: виконання злочинного наказу держави не звільняє від відповідальності. Людина може бути юридично невинною (за законами диктатури), але морально та політично винною.

Gemini Notebook

Відновне правосуддя змінює фокус правової системи із покарання на зцілення

Howard Zehr

Держава
(закон порушено)

Фокус на
Порушнику

Результат:
Покарання.

Traditional Model

Restorative Model

Злочин
(шкода конкретній людині)

Порушник визнає провину

Відшкодування

Потерпілий

Результат:
Примирення та відновлення стосунків.

Ж-П. Сартр вважав, що відповідальність передбачає внутрішнє прийняття своїх дій. Відновне правосуддя вимагає щирого каяття. В Україні ця філософія вже впроваджується через інститут медіації у кримінальних справах щодо неповнолітніх.

Gemini Notebook

Правове відчуження перетворює закон на ворожу та незрозумілу лабіринтну систему

Franz Kafka

Карл Маркс

“Право як інструмент панування та відчуження.”

Юрген Габермас

“Юридифікація — колонізація життєвого світу людини логікою влади та бюрократії.”

Правове відчуження — це соціальний конфлікт, стан розриву, коли людина сприймає право не як захист своїх інтересів, а як чужу силу. Людина підкоряється лише зі страху, а не з переконання, що руйнує легітимність самої держави.

Gemini Notebook

Відчуження руйнує правову систему через чотири деструктивні форми поведінки

Правовий нігілізм

Повне заперечення цінності права, зневажливе ставлення до законів.

Недовіра до інституцій

Небажання звертатися до судів і поліції, пошук силових способів вирішення конфліктів.

Корупція

Перетворення права на товар, доступний лише тим, хто може заплатити.

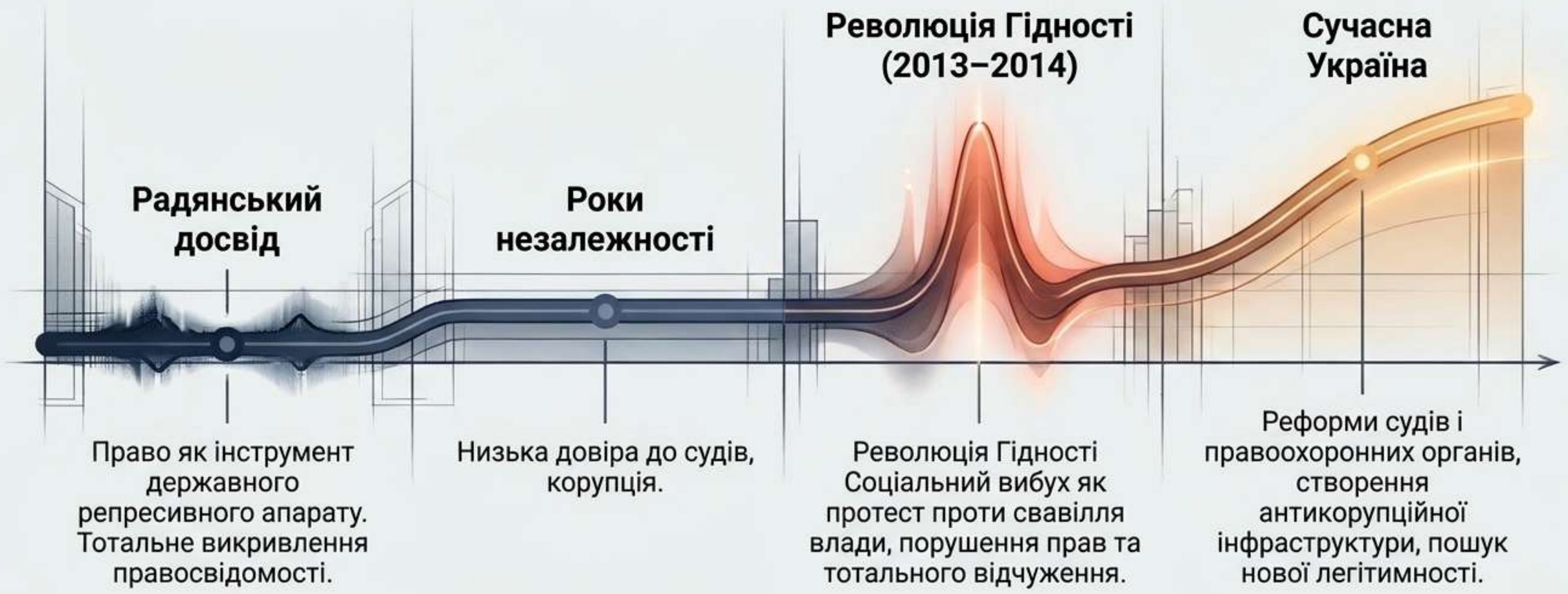

Правовий інфантилізм

Незнання власних прав та повна неспроможність їх захистити.

Gemini Notebook

Український вектор: від глибокої історичної травми до боротьби за довіру

Gemini Notebook

Процедурна справедливість є головним інструментом подолання відчуження

Люди дотримуються законів не через страх покарання, а тоді, коли відчувають, що **процедури** застосування закону є **чесними**, а до них ставляться з повагою.

Gemini Notebook

Гуманістична етика перетворює юриста на міст між системою та людиною

Від того, як судді, адвокати, прокурори та поліцейські ставляться до людей, залежить, чи стане право для суспільства «своїм». Юрист, який бачить у праві насамперед засіб служіння людині, лікує правове відчуження.

Gemini Notebook

Правова антропологія захищає фундаментальний вимір людяності

Людина — це багатовимірна істота, яка шукає сенс, діє вільно і несе відповідальність. Головна місія гуманістичного права — бути простором, який визнає цю складність і захищає право людини залишатися людиною.

Gemini Notebook